

Ög 229. Varby, Östra Husby sn.

Pl. 125, 126.

Litteratur: J. Bureus, hdskr i KB Fa 5, Fa 6; J. Karps, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1780), D 157-81:1; F. Burman, *Triga Supplementorum ad Runographiam Svio-Gothicam* (i: *Nova Acta R. Soc. Scient. Ups.* Vol. 5, 1792), s. 312; M. Stolpe, i *Beskrifning till geol. kartbladet »Norrköping»* (1879), s. 37; Anton Ridderstad, *Östergötlands historia I* (1914), s. 90–91; S. B. F. Jansson, *Granskningsprotokoll 1946* (Runverket).

Stenen har haft många öden, innan den hamnade i den gropliknande markformation invid vägen Oklunda–Varby närmast den nordvästligaste av Varbygårdarna, där den nu står rest. Uppgifterna från 1600- och 1700-talen om dess läge begagna det svårtydda uttrycket »på löten». (Ransakn. »På een lööt wijd pass en fierdingzwägh från kyrkian, war nedhsunken i jorden och är nu uppgrafen»; Peringskiöld (och B 1150): »På Löten», Broocman: »i en hage»). Då Säve och Nordenskiöld besökte stenen efter 1800-talets mitt, var den redan flyttad från sin gamla plats och anbragt som brosten över den svacka för ett litet vattendrag, som finnes strax framför den nämnda Varby-gården vid den s.k. ålgärningen. Den restes av Brate 1891 å sin nuv. plats. Nordenskiöld fick av bygdefolket höra, att den ursprungligen skulle ha stått i Utangärstad hage på andra sidan Vara-ån. Själv erhöll jag i dec. 1926 ett brev från en mycket gammal man, G. Ryberg i Elgö, Saltsjöbaden, som berättade, hurusom han med sitt sällskap sommaren 1883 hade besökt »Brävalla slagfält» och där träffat en gammal timmerman, som de frågat efter några gamla minnesmärken. »Han visade oss då till en höjd, der det visserligen fanns en och annan stensättning och många till en del raserade gravkullar, men när vi frågade honom efter några runstenar, sade han, att en egare till Varby för en 30 à 40 år sedan låtit från höjden deromkring hemta en stor sten och lagt den till bro över ett landsvägsdike helt nära Varby. Då skaffade vi oss redskap och skottade av ett 6 tum tjockt jord- och gruslager,» varvid runskriften trädde i dagen etc. Av en vid fyndtillfället den 6/8 1883 gjord anteckning på en avritning av stenen, som jag erhöll innesluten i brevet, framgår, att timmermannen verkligen uppgivit sig ha hört, att stenen stått på en höjd. Såvida han inte förväxlat, vad han hört skulle ha tilldragit sig omkr. 1840–50, med något annat, får man alltså räkna med, att de äldre uppgifterna »på löten» avse denna som betesmark begagnade höjd; gravfälten å nuv. Gärstads mark närmast Vara-åns krök motsvara till läget på ett ungefär *Ransakningarnas* avstånds-uppgift.

Under alla omständigheter får man väl antaga, att stenen tillhört den monumentgrupp, som varit knuten till en äldre väg mellan Lundby, Oklunda, Varby, Valla och kanske Gärstad, till vars övergång över Vara-ån, den s.k. Lönnbro, de bägge stenarna Ög 226 och Ög 227 varit knutna. Den skulle då ha stått ett stycke från bron, ty en så gammal källa som Bureus känner blott två stenar vid Lönnbro. Brates Ög 226 och 227, och *Ransakningar* blott en.

Inskrift:⁵²

× **auṣtain** × **auk** · **urukia** : **raistu** + **kumbl** : **pisa** · **at** : **haira** : **fap̄ur** · **sin** : **guṣ** **hiulbi** : **onta has** ·

»Östen och Orökja reste detta minnesmärke efter Gere, sin fader. Gud hjälpe hans ande!»

Till läsningen: Stenen visar spår av slitning i ytan, en följd av att den legat i bron med inskriftssidan uppåt. Ställvis är därför inskriften mycket grund, men någon osäkerhet om läsningen uppstår icke i annat avseende än vad som berör arten av några skiljetecken samt den eventuella förekomsten av en prick i 13 **u**. B 1150 har två prickar i runan, Brate ser endast en prick och denna 1 cm från nedre linjen, vilket är oproportionerligt lågt. Såsom av mitt foto framgår, går mellan hst och bst en långsträckt sänka, som är en naturlig bildning, och jag räknar med runan såsom ett **u**, icke **y**. 21 **t** har vänstra bst mindre tydlig. Den flacka försänkning, som finnes över hst i 6 **i**, förvandlar enligt B 1150 runan till **e**, Brate uttrycker sig mera tveksamt. Enligt min uppfattning är

Fig. 239. Ög 229. Varby, Ö. Husby sn. Detalj ur Karps karta över Varby upprättad 1778–1780, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

⁵² Jansson skriver i PM 1947: R[uninskr.] och ö[vers.], utgår Kommentar tillagd efter min kritik.

fördjupningen icke huggen. Beträffande sk avviker jag på några ställen från Brate, som i sin tur avviker från B 1150. Bedömningen blir på grund av ytans beskaffenhet subjektiv.⁵³

Plansch 125a. Ög 229. Varby, Östra Husby sn. Foto Nordén 1938. [Jansson skriver 1947: Ret. Duger?]

o

+

Plansch 126a. Ög 229. Varby, Östra Husby sn. Stenens urspr. (+) och dess nuvarande (o) plats. Foto Nordén 1938.

⁵³ I sitt granskningsprotokoll från 1946 kommenterar Jansson en del som Nordén senare rättade. Vidare kommenterar Jansson avvikelser kring skiljetecken vilket Nordén därefter skrev in en anmärkning om i manuset. Bland övriga kommentarer från Jansson kan nämnas: »e) Nordén har [...] endast uppmålat högra bst i 21 t. Ingen upplysning ges om den vänstra bst har fördärvats. Enligt Brate är t-runan tydlig.» och »h) Är det verkligen möjligt att läsa inskriftens slut från 47 g till 62 s?».

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.